

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Садова-Мандюк Оксана Ярославівна

УДК ДК 75.052 Буцманюк"19"(043.3)

**МОНУМЕНТАЛЬНИЙ ЦЕРКОВНИЙ ЖИВОПИС
ЮЛІАНА БУЦМАНЮКА
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

17.00.05 – образотворче мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

КИЇВ – 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано на кафедрі теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Міністерство культури, молоді та спорту України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор
Міляєва Людмила Семенівна
професор кафедри теорії та історії мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва
і архітектури

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Соколюк Людмила Данилівна
завідувач кафедри теорії і історії мистецтв,
Харківська державна академія
дизайну і мистецтв

кандидат мистецтвознавства, доцент
Козак Назар Богданович
старший науковий співробітник
відділу мистецтвознавства
Інститут народознавства НАН України

Захист дисертації відбудеться 10 квітня 2020 року об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.103.02 Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури за адресою: 04053, м. Київ, Вознесенський узвіз, 20.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури за адресою: 04053, м. Київ, Вознесенський узвіз, 20.

Автореферат розіслано 5 березня 2020 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства,
доцент

Н. Ю. Белічко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Юліан Буцманюк – видатний український художник першої половини ХХ ст., життя і творчість якого були тісно пов'язані з суспільно-політичними процесами, що відбувались у тогочасній Галичині – частині Австро-Угорської імперії, а згодом Польщі. Перебуваючи у складі різних держав, представники української творчої інтелігенції гостро відчували потребу у формуванні національної культурної ідентичності. Їхні роботи не лише мали фольклорні мотиви чи відображали історичні події, а й часто пропагували суспільні ідеї, закликаючи до боротьби за державність. Ю. Буцманюк належав саме до тих, які стояли у перших рядах борців за волю України, а його твори були наповнені патріотичним змістом. Така життєва позиція художника призвела до вимушеної еміграції у 1939 р., а його творча спадщина на Батьківщині в радянський час замовчувалась.

Аналіз творчості Ю. Буцманюка в галузі монументального релігійного малярства на тлі західноукраїнського мистецтва першої половини ХХ ст. є важливим з огляду на недостатнє вивчення художньої спадщини митця, проявів його таланту та особливостей фахових прийомів. Дослідження робіт майстра в порівняльному аналізі з творчістю тогочасних художників, дозволило виявити спільні ознаки тогочасних мистецьких процесів, що відбувались у цілому регіоні. Виокремлення індивідуальних рис творчості Ю. Буцманюка дало змогу визначити його авторство у виконаних спільно з іншими митцями проектах.

Творчість Ю. Буцманюка сформувалась і розвивалась під впливом стилю модерн. Особливо яскраво виявився талант митця в сакральному живописі. Вже у двадцять один рік він самостійно розписує церкву в с. Конюхи (Тернопільщина). Згодом у співпраці з М. Сосенком, художник розмалював низку храмів Галичини. Вершиною його творчості в цій царині виявився стінопис церкви Прсв. Серця Христового в м. Жовкві (Львівщина). Тематичне наповнення, композиційне вирішення, формотворення і колористика цього розпису стали одним із найкращих зразків сакрального малярства доби модерну в Галичині. У гармонійному поєднанні із архітектурою та наповненням інтер'єру художньо виконаними ужитковими предметами, стінопис є зразком мистецького вирішення ансамблю.

У радянський час малярство Ю. Буцманюка в жовківському храмі було сильно пошкоджене. Тоді ж зникло й багато його станкових творів. Тому дослідження й реставрація цього розпису є важливими для вивчення творчості митця та усвідомлення повного діапазону тих мистецьких процесів, які відбувались у першій половині ХХ ст. у Галичині. Стінопис художника не вивчений і потребує комплексного опрацювання, в чому й полягає актуальність дослідження.

Отже, **актуальність** дослідження визначається необхідністю опрацювання творчої спадщини художника Ю. Буцманюка, докладного вивчення його монументальних розписів у церкві Прсв. Серця Христового в Жовкві, іконографічного та іконологічного аналізу всіх композицій цього стінопису, узагальнення існуючого матеріалу про митця, а також доповнення його життєпису новими результатами досліджень; потребою визначення місця творчості Ю. Буцманюка в контексті історії мистецтва першої половини ХХ ст.; необхідністю подальшого вивчення інших творів художника.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна наукова тема угоджена з науковою темою кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури «Мистецький простір України: минуле, сучасне, майбутнє», а також загальноакадемічною темою «Образотворче мистецтво України у світовому контексті» (Реєстраційний номер 0117 U 00 2222 від 1.01. 2017 р.)

Мета дослідження полягає у вивченні монументального малярства Ю. Буцманюка першої половини ХХ ст. у церкві Прсв. Серця Христового в м. Жовкві.

Досягнення мети передбачало вирішення таких **завдань**:

- сформуванню джерельну базу дисертації, розкрити специфіку вивчення творчості Ю. Буцманюка й означити методологію дослідження;
- дослідити прояви стилю модерн в поліхромії інтер'єрів європейських храмів;
- охарактеризувати проблеми, які виникли в західноукраїнському сакральному малярстві в першій половині ХХ ст.;
- узагальнити існуючий матеріал про біографію митця та доповнити її новими результатами досліджень;
- укласти хронологію перебудови та оздоблення церкви Прсв. Серця Христового в м. Жовкві;
- провести комплексний іконографічний та іконологічний аналіз стінопису церкви Прсв. Серця Христового;
- вивчити техніко-технологічні особливості й авторську манеру монументального малярства художника;
- окреслити мистецьке середовище Галичини першої половини ХХ ст., в якому розвивався творчий таланти Ю. Буцманюка.

Об'єкт дослідження – творчість художника Ю. Буцманюка у галузі сакрального малярства Галичини першої половини ХХ ст.

Предметом дослідження є монументальне малярство Ю. Буцманюка у церкві Прсв. Серця Христового в м. Жовкві.

Методи дослідження обумовлені метою роботи і завданнями, які дозволили докладно підійти до вивчення творчої спадщини Ю. Буцманюка,

зокрема його основної монументальної роботи – розпису церкви Прсв. Серця Христового в Жовкві. Це уніфіковані традиційні методи: історико-художнього дослідження, біографічний, іконографічно-іконологічний, формального і стилістичного аналізу з систематичним та компаративним підходами. Метод системного історико-художнього дослідження дав змогу простежити вплив стилю модерн на шляхи розвитку мистецтва Галичини першої половини ХІХ ст. Результатом такого аналізу стало розуміння культурного середовища, в якому жив і творив художник Ю. Буцманюк та визначення його ролі в українському мистецтві. За допомогою біографічного наукового методу опрацьовано інформацію про життя і творчість художника. Іконографічний та іконологічний методи дозволили виявити специфіку образного вирішення стінописної програми церкви Прсв. Серця Христового в м. Жовкві. Іконографічний метод включав компаративний підхід, за допомогою якого було віднайдено більшість використаних митцем аналогів. Іконологічний аналіз композицій відкрив авторські інтерпретації конкретних сцен, традиційних тем та нових ідей. Методи формального та стилістичного аналізу дозволили виявити специфіку авторської манери Ю. Буцманюка на тлі розвитку українського галицького монументального малярства першої половини ХХ ст. Використовуючи науковий міждисциплінарний підхід, досліджено та виявлено техніко-технологічні прийоми художника.

Джерельну базу дослідження складають архівні матеріали пов'язані з іменем Ю. Буцманюка, а також його твори, зокрема монументальні розписи церкви Прсв. Серця Христового в Жовкві. Їх доповнюють листи митця, спогади сучасників, публікації та наукові статті, присвячені життю і творчості художника. У роботі використовувались матеріали з фондів Центрального державного історичного архіву у Львові, Архіву Провінції Найсвятішого Спасителя в Україні Чину св. Василя Великого, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка, архіву Академії образотворчих мистецтв ім. Я. Матейка у Кракові та ін.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*:

- комплексно вивчено творчість Ю. Буцманюка в галузі монументального малярства;
- систематизовано існуючі та віднайдені нові біографічні відомості, завдяки чому реконструйовано життєпис художника;
- охарактеризовано іконографічно-іконологічні особливості всіх композицій стінопису церкви Прсв. Серця Христового в Жовкві;
- проаналізовано інтерпретовану Ю. Буцманюком традиційну іконографію сцен та розроблені ним нові іконографічні схеми;
- досліджено ідейно-формальні пошуки Ю. Буцманюка під впливом стилю модерн;

- вивчено техніко-технологічні особливості малярства Ю. Буцманюка, що дозволило визначити техніку в якій працював майстер, вибір матеріалів, послідовність робіт;
- віднайдено портрет ігумена о. Віталія Градюка, який належить пензлю Ю. Буцманюка. Роботу введено до наукового обігу;
- проведено атрибуцію триптиху Прсв. Серце Христове з вітваря церкви св. Юра в м. Яворів Львівської обл. Встановлено авторство Ю. Буцманюка. Роботу введено до наукового обігу;
- розглянуто творчість художника в контексті західноукраїнського мистецтва першої половини ХХ ст.

Уточнено:

- інформацію про хронологію монументальних робіт Ю. Буцманюка в церквах Галичини;
- імена вчителів та їх роль у формуванні таланту художника;
- хронологію перебудови та розпису церкви Прсв. Серця Христового в Жовкві, а також появу її другої назви.

Набуло подальшого розвитку:

- вивчення творчості Ю. Буцманюка у галузі монументального малярства в контексті західноукраїнського мистецтва початку ХХ ст.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані у роботі мистецтвознавців і реставраторів для збереження мистецької спадщини художника; у процесі аналізу тематики та формотворчих засобів у роботах інших українських художників початку ХХ ст.; для подальшого наукового дослідження монументальних творів зазначеного періоду в українському мистецтві, їхньої атрибуції; у роботі художників-монументалістів; створенні навчальних програм та посібників з курсів теорії та історії образотворчого мистецтва. Опрацьований матеріал дослідження може бути використаний для опрацювання майбутнього проекту реставрації стінопису жовківської церкви Прсв. Серця Христового, який сьогодні знаходиться в незадовільному стані і потребує невідкладних заходів щодо збереження.

Теоретичне значення. Результати дослідження дозволяють більш глибоко оцінити творчість талановитого художника Ю. Буцманюка, сприяють вірному розумінню тих історико-культурних процесів, що відбувались у Західній Україні в першій половині ХХ ст.

Особистий внесок дисертанта полягає у систематизації біографічних відомостей Ю. Буцманюка, виявленні стилістичних ознак його малярства, атрибуції виявлених творів художника. Вперше ґрунтовно проаналізовано монументальний стінопис художника у церкві Прсв. Серця Христового в м. Жовкві.

Також упродовж 2000–2001 рр. дисертантом у співпраці з художником-реставратором вищої категорії В. Мокрієм було проведено реставрацію стінопису Ю. Буцманюка у каплиці церкви Прсв. Серця Христового у Жовкві. Тоді ж було докладно вивчено техніко-технологічні особливості малярства Ю. Буцманюка. У 2013 р. було розроблено проект «Стінопис церкви св. Юра в м. Яворів Львівської обл. інспірований монументальними творами Ю. Буцманюка» (авторський колектив О. Рішняк, О. Садова-Мандюк, Я. Скрентович) в основу якого лягли композиційні, формотворчі прийоми та технологія монументального малярства Ю. Буцманюка.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження були апробовані на 6 наукових конференціях: на Міжнародній конференції “Sztuka terenów południowo-wschodnich Rzeczypospolitej XIX–XX wieków” (Warszawa, Polska, 15 listopada 2006); на XV Міжнародній науковій конференції «Волинська ікона: дослідження та реставрація» (Луцьк, Волинський краєзнавчий музей, 25–26 вересня 2008 р.); на XVI Міжнародній науковій конференції «Волинська ікона: дослідження та реставрація» (Луцьк, Волинський краєзнавчий музей, 4–5 листопада 2009 р.); на XXVII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Інноваційні пріоритети у розвитку науки» (Вінниця, 18 лютого 2019 р.); на XXIX Міжнародній науковій конференції «Історія релігій в Україні» (Львів, 21–23 травня 2019 р.); на I Міжнародному форумі реставраторів «Традиційні та новітні технології консервації та реставрації творів мистецтва» (Львів, 9–11 грудня 2002 р.).

Публікації. Основні тези та висновки дисертації оприлюднено у 13 публікаціях, 6 з них розміщено в наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України (з яких 3 входять до переліку видань, включених до міжнародної наукометричної бази), 3 – у інших мистецтвознавчих виданнях і 4 – у збірках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями і складається зі вступу, трьох розділів, висновків (179 сторінок основного тексту), списку використаних джерел (321 позицій). Дисертація доповнена додатками, що включають 257 ілюстрацій та переліком публікацій за темою дисертації. Загальний обсяг дисертації – 347 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** висвітлено актуальність дослідження, визначено його наукову новизну та методологічну й джерельну базу, вказано об’єкт та предмет, сформульовано мету та підпорядковані їй завдання; розкрито новизну та практичне значення отриманих результатів.

Розділ 1. «Історіографія, джерельна база і методологія дослідження» містить два підрозділи, в яких з'ясовано ступінь наукової розробки теми, визначено джерельну базу дослідження та сформульовано методологію, завдяки якій можливе найповніше розкриття поставлених завдань.

У підрозділі 1.1. «Історіографія і джерельна база» проаналізовано присвячений стилю модерн історіографічний матеріал, що формувався впродовж всього ХХ ст. Закладені в 30-х роках ХХ ст. принципи вивчення стилю розвинули мистецтвознавці наступних поколінь, серед яких такі відомі вчені: М. Валіс, Г. Фар-Беккер та Д. Сарабьянов. Їхні фундаментальні праці стали найповнішими дослідженнями з історії та теорії модерну. Проте у великому масиві літератури, рідко зустрічається аналіз декорування інтер'єрів сакральних пам'яток, які мають виразні риси стилю модерн.

Наукове вивчення проявів модерну в Галичині розпочалось з середини ХХ ст. Ним займались переважно польські науковці і розглядалось воно в контексті розвитку польського мистецтва. Дослідження стилю в радянський час не підтримувалось офіційною наукою, проте зацікавлення ним окремих істориків архітектури та мистецтва були підсумовані в сучасних виданнях. Сьогодні в українському мистецтвознавстві найбільш повним і ґрунтовним дослідженням українського модерну в архітектурі є робота В. Чепелика, а львівський модерн детально проаналізований у монографії Ю. Бірюльова.

Значна кількість періодичних видань («Діло», «Руслан», «Обрії», «Назустріч», «Czasopismo Techniczne», «Architekt», «Słowo Polskie», «Gazeta Lwowska» та інші), які виходили на зламі ХІХ–ХХ ст., допомогла з'ясувати шляхи проникнення нового стилю у Галичині. Завдяки статтям різних діячів культури (К. Мокловського, Р. Фелінського, В. Екельського) відкрито ідейні та естетичні уподобання, як самих митців, так і суспільства загалом. Важливою складовою публікацій українських архітекторів (В. Нагірного, І. Левинського), художників (І. Труша, Ю. Панькевича), істориків (М. Голубця, В. Залозецького), є акцент на необхідності розвитку національних рис мистецтва. У пошуки нових напрямків в українському монументальному малярстві також був занурений художник Ю. Буцманюк.

Творчість Ю. Буцманюка досі належно не вивчена. В існуючих науково-популярних виданнях та наукових статтях не відображено усіх граней творчої спадщини митця. Першим виданням став збірник статей під назвою «Юліян Буцманюк», який вийшов у світ в Едмонтоні (Канада) у 1982 р. До нього ввійшли невеликі есе С. Гординського, М. Островерхи, І. Кейвана, І. Буцманюк та інших сучасників художника, каталог творів, а також біографія, складена М. Хом'яком на підставі записок митця та спогадів його дружини. У 2006 р. Україні з'явився альбом «Юліян Буцманюк. Стінопис жовківської церкви Христа-Чоловіколюбця», статті до якого написали І. Гах та О. Сидор. В останнє

десятиліття інформацію було розширено науковими розвідками І. Гах, Р. Грималюк, Я. Поповича. У них переважно викладено життєпис митця, частково описується тематика, іконографія та стилістика його творів. Опрацювання цих матеріалів виявили потребу дослідження творчості майстра, в якому було б комплексно розглянуто всі впливи на формування його таланту, ретрансляцію художником модерну у свої твори та новації технічних прийомів.

Джерельною базою дослідження стали архівні матеріали, які містять інформацію про Ю. Буцманюка, а також його твори, визначним з яких є стінопис церкви Прсв. Серця Христового у Жовкві.

Підрозділ 1.2. «Методологічна база дослідження» визначає шлях вивчення зазначеної проблеми, що базується на використанні сукупності методів, серед яких систематизація архівних та бібліографічних пошуків, історико-художнє дослідження і мистецтвознавчий аналіз. Для дисертаційної роботи використано такі уніфіковані традиційні методи: історико-художнього дослідження, біографічний, іконографічно-іконологічний, формального і стилістичного аналізу з систематичним та компаративним підходами.

Використовуючи згадану методологічну базу проаналізовано проблеми, що існували в західноукраїнському монументальному мистецтві, зокрема у сакральному малярстві Галичини, у контексті загальноєвропейських ідейно-художніх викликів першої половини ХХ ст., досліджено життєвий шлях Ю. Буцманюка і його творчість у галузі сакрального монументального живопису.

Розділ 2. «Модерн в монументальному мистецтві Галичини в контексті загального розвитку стилю» присвячено розгляду естетичних засад стилю модерн, його характерних стилістичних рис і проявів у європейському сакральному мистецтві. Окремо порушено питання існування стилю у західноукраїнських, зокрема галицьких, храмах і проявам синтезу мистецтв у світських та сакральних спорудах.

У підрозділі 2.1. «Стиль модерн: естетичні засади, стилістичні риси та прояви у європейському монументальному сакральному мистецтві» розглянуто стиль модерн, як явище світового масштабу, що виникло на базі філософсько-естетичних поглядів таких теоретиків мистецтва як В. Морріс, Дж. Раскін, Г. Земпер та було підхоплене архітекторами та художниками. Однією із провідних ідей нової естетики стало впровадження «краси» у життя, як можливості змінити світ на краще та відродження ремесел, як способу виявлення творчості людини. Ця теорія повністю проявилась у модерні.

Схожі процеси, що відбувались у різних видах мистецтв, включно з образотворчими, вказують на існування єдиного стилю, а синтез мистецтв і навіть таке явище як синестезія, є цьому яскравим підтвердженням. Огляд естетичних засад і стилістичних рис стилю модерн, а також його проявів у

монументальному мистецтві, необхідний для того, щоб зрозуміти пульс часу в якому формувався оригінальний талант Ю. Буцманюка.

Новому стилю присвячено багато досліджень. Проте у більшості наукових праць відсутній аналіз творів у монументальному сакральному мистецтві. Важливими для дослідження є храми Сакре-Кер у Парижі та Прсв. Серця Христового в Аугсбургу, оскільки їхня присвята ідеї прославлення Серця Христового збігається із тематикою жовківської церкви, яку розписав Ю. Буцманюк. Декор цих інтер'єрів виявляє риси модерну і, окрім застосування формальної мови стилю, представляє нові підходи у складанні богословських програм та розробці іконографії. Композиційним центром храмів стало зображення Серця, якому поклоняються народи. Великоформатні сцени будуються симетрично, групи святих, мучеників, громадських діячів, представників різних континентів розташовано по обидва боки центральної фігури Христа, який з розкритими долонями запрошує всіх до себе. Доповненнями теми прославлення Серця Христового в обох храмах є сцени Страстей, які знаходяться по периметру стін нави. Їх місцезнаходження композиційно повторює розташування у середньовічних храмах, але в поєднанні з новою темою, вони отримують інший богословський контекст: страждання Христового Серця.

Підрозділ 2.2. «Художньо-естетичні особливості стилю модерн у сакральному монументальному мистецтві Галичини» присвячений поширенню нового стилю в культурно-мистецькому житті Галичини. Відомо, що потужним осередком модерну був Краків, а його академія мистецтв мала визначальний вплив на формування українського мистецтва початку ХХ ст. Взаємозв'язок Кракова та Львова в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. був дуже сильним, і культурні процеси, що відбувались у Кракові, мали значний резонанс у львівських мистецьких колах. Погляди європейських теоретиків нового стилю стали ідейним підґрунтям для багатьох львівських митців, а широке обговорення на сторінках тогочасних часописів формувало громадську думку й естетичні уподобання. Ю Буцманюк, отримавши освіту у Краківській академії мистецтв, був прихильником нового мистецтва, яке визначило шляхи його творчих пошуків.

У підрозділі розглянуто зміни в сакральній архітектурі Галичини та прояви модерну в оздобленні інтер'єрів костелів і церков. Архітектори, серед яких В. Нагірний та І. Левинський, на основі традиційних українських храмів, розробляли проекти нових церков, в яких проступали риси народного дерев'яного будівництва. До спадщини національного мистецтва звернувся і художник М. Сосенко, який усвідомлював необхідність пошуку українського стилю в оформленні сакральних інтер'єрів. У цьому ж напрямку працювало багато українських митців П. Холодний, М. Осінчук, П. Ковжун,

Ю. Магалевський та інші запропонували свої варіанти оздоблення церков. У перших роках ХХ ст. в цей процес включився й Ю. Буцманюк.

У підрозділі 2.3. «Синтез мистецтв у світських та сакральних пам'ятках на теренах Галичини» проаналізовано синтез мистецтв, який проявився в архітектурі, образотворчому мистецтві та художніх ремеслах. Співіснування малярства, вітражу, мозаїки, скульптури чи ліпнини, позначене спільними рисами стилю, творило цілісні мистецькі ансамблі, що підпорядковувались одній ідеї. Бібліотеки (Бібліотека львівського університету), державні та громадські установи (Львівська Торгово-промислова палата), навчальні заклади (Музичний інститут ім. М. Лисенка), приватне житло (Будинок А. Сегалія) проектувались, а згодом і оздоблювались в єдиному гармонійно злагодженому руслі. Загальні тенденції відобразились і на розвитку сакрального будівництва. Інтер'єри нових костелів декорувались стінописом, мозаїками та вітражами з характерним стильовим вирішенням композицій, побудовою світлотіні, вибором кольорової гами. Яскравим прикладом таких інтер'єрів був костел св. Петра і Павла у Кохавині (Львівщина).

Зміни торкнулись і галицьких церков. У проекти майбутніх храмів архітектори закладали тогочасні філософські та богословські ідеї, а митці наповнювали новозбудовані споруди художніми елементами, що відповідали новим естетичним поглядам. Церква св. Архистратига Михаїла у с. Підберізці біля Львова є однією з таких споруд. Зведена за проектом І. Левинського, декорована стінописом групою художників під керівництвом М. Сосенка, наповнена ужитковими предметами інших майстрів, має риси нового українського стилю, який активно розвивали митці. Настінне малярство, вітражі, імітація мозаїки, декоративне різьблення об'єднані в одному стильовому вирішенні разом з архітектурою виявляли синтез мистецтв. Ю. Буцманюк також долучився до творення нового образу інтер'єру української церкви. Вміло об'єднавши малярство та вітраж, увівши імітацію вітражу і мозаїки, створив у каплиці церкви Прсв. Серця Христового в Жовкві синтез мистецтв характерний модерну.

Розділ 3. «Творчість Ю. Буцманюка в галузі сакрального монументального живопису на тлі західноукраїнського, галицького мистецтва першої половини ХХ ст.» присвячений аналізу монументального малярства у церкві Прсв. Серця Христового у Жовкві, яке було виконане художником Ю. Буцманюком у 1910–1911 та 1931–1939 рр. На підставі опрацьованих матеріалів викладено життєпис майстра, хронологію будівництва та перебудов жовківської церкви, досліджено стінописну програму, іконографічно-іконологічні особливості всіх композицій та проведено порівняльний аналіз робіт митця з творами інших західноукраїнських тогочасних художників.

У підрозділі 3.1. «Реконструкція основних віх життєпису та творчої діяльності Ю. Буцманюка» систематизовано інформацію про творчість Ю. Буцманюка. У радянський час ім'я митця замовчувалось, а його роботи нищились через політичну заангажованість, і лише в останні десятиліття стало можливим вивчення його творчого спадку. Опрацьовані архівні матеріали, що відкрили невідомі сторінки життєпису Ю. Буцманюка, поєднані з уже відомими біографічними даними, дозволили реконструювати його життєвий шлях та укласти хронологію створення монументальних робіт. З'ясовано впливи, які формували його світогляд та етапи професійного становлення, що дозволило комплексно опрацювати монументальні твори майстра. Особливою була роль художника М. Сосенка в житті митця, спільна праця з яким надихнула молодого Ю. Буцманюка на творення новітнього релігійного малярства та пошуку свого авторського стилю. Навчання у Краківській академії мистецтв стало значним поступом у розвитку таланту митця. Творче середовище Кракова сформувало мистецький світогляд Ю. Буцманюка. Навчаючись у відомих майстрів, таких як Т. Аксентович, Я. Мальчевський, Л. Вичулковський та інших, митець не тільки отримав вишкіл в рисунку, портреті та пейзажі, але й здобув практичні навички у виготовленні вітражів та в монументальному малярстві.

З ранніх робіт Ю. Буцманюка сьогодні збереглись лише розписи дерев'яної церкви Воскресіння Господнього в с. Риків (сьогодні с. Поляни Львівської обл.), яку він розписав з М. Сосенком. Вивчення індивідуальної манери художника дало змогу виокремити авторство створених Ю. Буцманюком композицій у цьому храмі.

Складні обставини життя митця під час Першої світової війни, боротьба у лавах УСС та УГА, перебування у таборі для інтернованих у Чехії відобразились у його творчості. Збережені графічні роботи цього періоду показують вміння художника лаконічно й влучно передавати патріотичні ідеї бойового настрою, а також тихі емоції болю, втрати, туги. 1920-ті рр. – навчання у Празі, повернення на Батьківщину, здобуття диплому вчителя рисунку – це період творчих пошуків Ю. Буцманюка, який складно проаналізувати через обмаль збережених робіт. І вже у 1930-х, впродовж якого він розписує жовківську церкву Прсв. Серця Христового, вповні розкрився талант художника. Вимушено емігрувавши на Захід у 1939 р., митець з родиною оселився у канадському місті Едмонтон, де найбільшою його роботою став розпис собору св. Йосафата.

У підрозділі 3.2. «Комплексний іконографічно-іконологічний аналіз монументального живопису Ю. Буцманюка у церкві Пресвятого Серця Христового в м. Жовкві Львівської області (1910–1939)» викладено хронологію побудови, оновлень та перебудови церкви Прсв. Серця Христового (Різдва

Христового) у м. Жовкві Львівської обл. Описано основні зміни в архітектурі храму, які були виконані під час перебудови згідно проекту Е. Ковача на початку ХХ ст. Охарактеризовано вигляд храму, який він отримав після закінчення всіх будівельних робіт. Розглянуто питання, пов'язане із подвійною назвою церкви: Прсв. Серця Христового та Різдва Христового. Вивчено і укладено хронологію виконання Ю. Буцманюком стінопису церковної каплиці та всього храму. Аналізуючи стінопис Ю. Буцманюка в каплиці Покрови Прсв. Богородиці, можна зробити висновок, що художник вдало використав характерні для модерну прийоми разом із авторською інтерпретацією традиційної іконографії та надав малярству національних рис. Поєднання Ю. Буцманюком традицій візантійського малярства з західноєвропейським, чуття гармонії кольору вказує як на професійність художника, так і на особливе відчуття ним простору, кольору і форми.

Аналіз стінописної програми храму вказав на добре продуману її структуру, що проявилось у вмілому поєднанні біблійної, історичної та національно-патріотичної тематики. За допомогою нових ідейно-естетичних та формальних засобів митець розробив авторську іконографію для нових композицій. Детальний іконографічно-іконологічний аналіз усіх композицій у жовківській церкві вказує на особливе вміння Ю. Буцманюка поєднувати традиції декорування православних і католицьких храмів, відчувати співрозмірність зображень і архітектури, передавати за допомогою кольору емоційне забарвлення сюжетів.

Продовживши розпис основного об'єму жовківського храму, художник залишився вірним своїй авторській манері. Естетика модерну присутня в інтерпретаціях усталених композицій, у введених в релігійне малярство історичних сценах та портретах, в геометрії орнаментів. Розпису притаманна чистота та глибина, складність поєднань та протиставлень кольору.

У стінописі церкви Прсв. Серця Христового розвинуті ідеї модерну, які архітектор Е. Ковач заклав у перебудованому храмі. Ю. Буцманюк вдало спроектував декор у відповідності до стилю архітектури, поєднуючи малярство та вітраж, збагачуючи розписи позолотою та імітаціями вітража та мозаїки. Це поєднання та взаємопроникнення різних видів мистецтва було яскравим відображенням синтезу, який пропонував модерн.

Художник працював у різних жанрах, проте особливо захоплювався портретним живописом, залишивши цілу галерею портретів своїх сучасників. В процесі досліджень у Крехівському монастирі поблизу м. Жовкви віднайдено портрет ігумена о. Віталія Градюка виконаний Ю. Буцманюком. Детальний аналіз цього твору відкрив високу виконавчу майстерність митця. Також встановлено, що авторство зображень триптиха «Прсв. Серце Христове», який

знаходиться у бічному вівтарі церкви св. Юра у м. Яворові (Львівщина), належить Ю. Буцманюку. Ці твори введено у науковий обіг.

У підрозділі 3.3. «Малярська техніка Ю. Буцманюка та особливості його творчої манери» досліджено технологію стінопису, вибір матеріалів, послідовність робіт при виконанні розписів у жовківській церкві. Митець працював у поширеній на той час техніці темпер, яку виготовляв власноручно, вводив у малярство імітацію мозаїчної техніки і вітражу. Велика палітра пігментів, значне, проте коректне застосування золота і срібла, дозволили художнику досягти в стінописі особливих ефектів.

Килимове заповнення стін храму малярством було основним композиційним прийомом. Митець досконало володів рисунком і пластика його лінії, спонукає до більш емоційного сприйняття творів. Для стінописів Ю. Буцманюка було характерним використання багатой орнаментики, якою він суцільно заповнював площини. Твори Ю. Буцманюка раннього періоду відзначаються холодною гамою, переважанням синіх і зелених барв, м'якими переходами кольорів. При виконанні ликів художник використовував зелений підмальовок. У зрілому віці митець по-іншому буде вирішувати подібні завдання і холодна гама заміниться вохристом, теплим тоном.

Технологічні особливості майстра у поєднанні із вивченням формальних засобів, стилістичних прийомів, дозволяють виокремити індивідуальні риси творчої манери митця, що дає змогу визначати його авторство у проектах, виконаних спільно з іншими художниками.

Підрозділ 3.4. «Творчість Ю. Буцманюка на тлі новітніх тенденцій сакрального монументального живопису Галичини першої половини ХХ ст.». На зламі ХІХ–ХХ ст. у Галичині в галузі релігійного малярства працювало багато художників. Найбільшими виразниками новітніх ідей у західноукраїнському монументальному церковному малярстві стали М. Сосенко, П. Холодний, М. Осінчук, П. Ковжун, Ю. Магалецький, О. Харків, О. Карпенко, В. Дядинюк та ін. Звернення до візантійських джерел та народних мотивів було характерною рисою цього часу. Ці художники зуміли не лише почерпнути ідеї давнини, а й розвинути їх та передати за допомогою нових пластичних засобів, створити цілісні мистецькі ансамблі, які стали найкращими зразками релігійного мистецтва. Творчість Ю. Буцманюка нерозривно пов'язана з цією епохою. У роботах майстра виявилися риси, притаманні багатьом його сучасникам, а новий погляд на опрацювання ідейно-богословської програми, авторська манера в декоруванні храмів виокремлюють індивідуальність художника серед численної когорти митців Галичини початку ХХ ст.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз літератури, яка пов'язана з дослідженням творчості Ю. Буцманюка, показав, що вона мало опрацьована, розкрита частково і не систематизована. Попри узагальнені наукові розробки, що містять основні біографічні відомості про художника, розкриті певні напрямки його творчості та описані деякі композиції стінопису жовківської церкви Прсв. Серця Христового, у більшості опублікованих праць бракує комплексного підходу до вивчення мистецької спадщини Ю. Буцманюка, повного іконографічно-іконологічного та формально-стилістичного аналізу його монументального малярства. У представлений роботі досліджено саме монументальні праці художника, які збереглись в Україні. Їх аналіз дав змогу визначити значення творчості Ю. Буцманюка в історії західноукраїнського мистецтва в контексті загальноєвропейських художніх процесів першої половини ХХ ст.

2. Опрацьовані наукові праці, присвячені стилю модерн, ґрунтовно представляють передумови його виникнення, поширення у різних країнах та характерні риси. Підкреслено, що монографії та статті наповнені великою кількістю прикладів, але у них майже відсутні зразки оформлення сакральних християнських споруд у цьому стилі, а згадані деякі вітражі чи мозаїки, не складають цілісної картини декорування тогочасних інтер'єрів церков і костелів. Виявлено, що модерн, який проявився в оздобленні храмів Сакре-Кер у Парижі, Санта Марія Адолоррата у Римі, Прсв. Серця Христового в Аугсбургу та інших має своєрідні риси. Він, окрім стильових ознак, представляє нове бачення таких важливих елементів, як богословська ідея чи іконографічна програма. Розгляд низки пам'яток першої половини ХХ ст. дозволив визначити спільність європейських художніх процесів у декоруванні християнських храмів, незважаючи на їх конфесійну приналежність.

3. Поширення стилю модерн у Галичині, як і у всій Європі, було всепроникаючим. Через архітектуру, монументальне малярство, вітраж, мозаїку, декоративно-ужиткове мистецтво він активно заповнив і сакральні інтер'єри. Значна історіографічна база, яка насамперед, представлена тогочасними львівськими періодичними виданнями, відображає експансію нових естетичних ідей. Митці та художні критики, серед яких часто були і духовні особи, дискутували про необхідність оновлення мистецького впорядкування внутрішнього простору костелів і церков. Завдяки їхньому зацікавленню, у Галичині на початку ХХ ст. з'явилися інтер'єри храмів, які наповнені розписами, іконами, ужитковими предметами, що мають ознаки нового мистецтва.

Розглянуто прояви стилю у західноукраїнському, галицькому монументальному малярстві, включно з характерним для нього синтезом

мистецтв. Притаманне для модерну використання національних рис, зокрема мотивів народної вишивки в орнаментиці, виявились у творчості багатьох західноукраїнських художників. Цьому сприяла активізація діячів культури навколо ідеї відродження українського мистецтва. Викладені ними думки у статтях отримували значний резонанс у суспільстві. Митці особливо звертали увагу на оновлення сакральної архітектури та декорування церков. Ці питання піднімали К. Устиянович, Ю. Панькевич, І. Труш, В. Нагірний, І. Левинський. Нове бачення оздоблення українського храму запропонував М. Сосенко, який і тематикою, і формальними засобами намагався пов'язати його з традицією. Схожі завдання пробували розв'язати і тогочасні львівські художники польського походження, серед яких Ф. Вигживальський, Ю. Крупський, К. Сіхульський.

4. Аналіз і систематизація зібраної інформації визначили фактори під впливом яких формувався таланти Ю. Буцманюка. Це дозволило зрозуміти ідейно-формальні пошуки у його творчості на тлі монументального мистецтва Галичини та визначити прояви стилю модерн у його роботах. Підкреслено, що перші вчителі художника Т. Рибковський та Е.М. Пітш ґрунтовно ознайомили його з основами малярського фаху, що дало можливість виконувати Ю. Буцманюку самостійні замовлення. Більш відомим є факт співпраці художника з М. Сосенком, з яким Ю. Буцманюк розписав низку галицьких церков, і за порадою якого він вступив до Краківської академії мистецтв. Зазначено, що вже в стінах цього навчального закладу митець під впливом вчителів, які були відомими художниками, виробив свою, авторську манеру, в якій яскраво відобразились риси модерну.

5. Дослідження історії перебудови церкви Прсв. Серця Христового (Різдва Христового) в м. Жовкві Львівської обл. дозволило укласти хронологію подій, відслідкувати основні зміни в архітектурі храму, які відбулись після реалізації проекту Е. Ковача з 1902 по 1906 рр. Вивчено виникнення подвійної назви церкви. Первісно церква була посвячена в честь Різдва Христового. Ця назва зберігається в документах і сьогодні. Проте поряд вживається і друга Прсв. Серця Христового, яка вперше з'явилась на сторінках часопису «Місіонар» у 1912 р. На початку ХХ ст. культу поклоніння Серцю Ісуса було надано статусу офіційного свята, що призвело до значного його поширення. У жовківському монастирі з цієї нагоди відбуваються щорічні велелюдні святкування, під час яких всіх вірних і церкву посвячували Прсв. Серцю Христовому, звідки і народилась друга назва. Згодом тема поклоніння Серцю Ісуса стане головним лейтмотивом програми розпису храму.

Виокремлено важливу роль єдності поглядів замовника робіт і виконавця. Дослідження їхньої співпраці виявило, що священник о. Віталій Градюк, який був ігуменом жовківського монастиря, та художник Ю. Буцманюк, однаково

сприйняли нову естетику мистецтва. Це дозволило досягти гармонійного втілення складної програми стінопису. Упродовж 1910–1911 рр. було розписано каплицю церкви і через двадцять років, коли до монастиря знову повернувся о. Віталій, художник продовжив розпис церкви. Протягом 1931–1934 рр. Ю. Буцманюк розписав склепіння бані, вітрила, стовпи та святилище. Усі основні роботи художник виконував самостійно. Після незначної перерви у 1938 р., розпис храму було продовжено у 1939 р. В цей час майстер виконав малярство на стінах західного крила нави. Одночасно готувався під стінопис наступний об'єм церкви і на кінець теплого сезону було вже розкреслено стіни і склепіння притвору та хорів, але Друга світова війна змусила митця емігрувати на Захід і стінопис залишився незавершеним.

6. Стінопис Ю. Буцманюка у церкві Прсв. Серця Христового в м. Жовкві, розпочатий ним з декорування невеликої каплиці ще у 1910–1911 рр., виявив талант та професійні навички молодого митця. Відчуваючи стиль споруди, запропонований архітектором Е. Ковачем, художник розписує її, використовуючи формотворчу мову модерну, який найбільше проявився у композиційних вирішеннях і колористиці. Також підкреслено, що в церкві все підпорядковувалось новому стилю, згідно з тогочасними естетичними смаками: архітектура, настінне малярство, вітраж, декоративно-ужиткові твори мають схожі риси, чим досягнуто синтезу мистецтв.

Проведений детальний аналіз усіх композицій церкви Прсв. Серця Христового дозволив зрозуміти богословську програму стінопису. Вона присвячена ідеї поклоніння Прсв. Серцю Христовому, яка особливо була поширена в Європі на початку ХХ ст. Дослідження теми показало схожі і відмінні риси жовківського стінопису з мозаїками чи стінописами західноєвропейських храмів з такою ж посвятою. У паризькій чи аугсбурзькій церквах знаходяться цікаві новітні вирішення теми у вигляді великих композицій чи ряду підібраних сюжетів. Проте поєднані в одному інтер'єрі з скульптурою та вітражами, вони не заповнюють суцільно стіни. Натомість жовківський стінопис Ю. Буцманюка має килимовий характер, що було традиційним для давньоукраїнського декорування церков. В свою чергу таке заповнення вимагало більшої кількості сюжетів і складнішої богословської програми.

Відзначено, що у стінописі церкви Прсв. Серця Христового в Жовкві, окрім характерної біблійної тематики, введено сюжети, які відображають політичну й релігійну історію України. У їх символічному трактуванні особливо відчутною є позиція Ю. Буцманюка як активного громадського діяча, його ставлення до ще недавніх подій періоду національно-визвольних змагань і трагедії Голодомору.

Проаналізовано вміння митця за допомогою нових ідейно-естетичних та формальних засобів по-своєму виразити у малярстві традиційні сюжети та розробити авторську іконографію для композицій з новою тематикою. Позначені цією новизною такі історичні репрезентативні композиції як «Покров Прсв. Богородиці» та «Берестейська унія». В оздобленні жовківської каплиці художник замість сюжету Покрову подає змінену західноєвропейську іконографію сюжету «Непорочне зачаття», яку доповнює постатями ангелів і дияконів. Інша частина каплиці містить зображення «Богородиця з Дитям на престолі», традиційна іконографія якого через введення в неї постатей дітей теж зазнала змін. Поєднання Ю. Буцманюком традицій візантійського і західноєвропейського малярства, підпорядкування побудови композицій архітектурі, чуття гармонії барв вказує як на професійність художника, так і на особливе відчуття ним простору, кольору і форми. У цьому ряді, характерних для модерну ознак, виділяється синтез мистецтв, що проявився в поєднанні стінопису, вітражу та імітації мозаїки.

7. Досліджено технологічні особливості малярства Ю. Буцманюка. Це дозволило визначити техніку, в якій працював майстер, вибір матеріалів, послідовність робіт. Технологія художника була схожою до технологій, за якими працювала більшість тогочасних монументалістів. Темпера, яка віддавна застосовувалась у стінописі, своїми характеристиками відповідала поставленій меті. Виявлено, що власноручне приготування фарби дозволяло майстру корегувати її властивості для реалізації тих чи інших завдань. Ю. Буцманюк у декорі жовківської церкви увів багато золочення та сріблення, що було характерним для стилю модерн. При цьому митець у роботі з таким складним матеріалом як золото, ніколи не перетнув межу перенасиченості і завжди вміло застосовував його у потрібних місцях і в потрібній кількості.

Вивчення авторської манери дозволило атрибутувати віднайдений портрет ігумена о. Віталія Градюка, який Ю. Буцманюк виконав у 1930-х рр. Простежено вміння автора передавати схожість рис і швидко схоплювати характер людини. Невеликий за розміром ескіз, що, мабуть, слугував підготовчим начерком для стінопису, був намальований за один-два сеанси. Він підтверджує один з обумовлених етапів роботи в жовківському стінописі, який передбачав виконання ликів персонажів через портретування сучасників. Портрет ігумена демонструє фаховість художника у станковому малярстві, його чуття кольору та вміння будувати форму. Віднайдений твір поповнив творчу спадщину митця на Батьківщині.

У роботі проведено атрибуцію триптиху вівтаря Прсв. Серця Христового у м. Яворів Львівської обл. і визначено авторство Ю. Буцманюка. Вироблений художником лик Ісуса Христа на центральній іконі повторює тип лику, який був присутній у більшості його робіт. Також можливість ідентифікувати роботу

митця дозволяють композиційні елементи (характер складених крил ангелів, вирішення хмар) та кольорова гама. Твори введено у науковий обіг.

8. На початку ХХ ст. у Галичині в галузі релігійного малярства працювало багато художників. К. Сіхульський, Ф. Вигживальський, М. Сосенко, М. Осінчук, О. Новаківський та інші майстри творили нове мистецтво Галичини, яке було інспіроване Краківською академією. Його значно підсилили митці-переселенці з радянської України – П. Холодний, Ю. Магалецький, О. Харків, О. Карпенко, П. Ковжун, естетичні смаки яких виховували київські, харківські, петербурзькі освітні заклади. Згадані митці стали найбільшими виразниками новітніх ідей у монументальному церковному малярстві. Звернення як до візантійських джерел, так і до народних мотивів було характерними рисами цього часу. Проте ці художники зуміли не лише почерпнути ідеї давнини, а й розвинути їх та передати за допомогою нових пластичних засобів, створити цілісні мистецькі ансамблі, які стали найкращими зразками релігійного мистецтва. Творчість Ю. Буцманюка нерозривно пов'язана з цією епохою. У роботах майстра виявилися риси, притаманні багатьом його сучасникам. Новий погляд на опрацювання ідейно-богословської програми, до якої з великим тактом було введено гострі теми тогочасної України, включаючи Голодомор, та авторська манера в декоруванні храмів виокремлюють індивідуальність художника серед митців Галичини поч. ХХ ст.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Садова О. Формування таланту Юліана Буцманюка: погляд через століття // Народознавчі зошити : Двомісячник Інституту народознавства Національної Академії Наук України. Львів, 2005. № 5–6. С. 714–723.
2. Садова О. Комплексна реконструкція сакральної споруди на прикладі монастирської церкви Пресвятого Серця Христового у Жовкві // Вісник Львівського університету : Серія мистецтвознавство. Львів, 2008. Вип. 8. С. 151–161.
3. Садова О. Стінопис Кароля Політинського у Монастирській залі Домініканського монастиря у Львові // Вісник Львівського університету : Серія мистецтвознавство. 2009. Вип. 9. С. 183–193.

**Статті у наукових фахових виданнях України,
які включені до міжнародних наукометричних баз даних**

4. Садова-Мандюк О. Творче обличчя Ю. Буцманюка на тлі новітніх тенденцій монументального релігійного малярства Галичини першої половини ХХ століття // Традиції і новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. праць. Харків, 2019. Вип. 1. С. 42–50. (Index Copernicus, РІНЦ).
5. Садова-Мандюк О. Життєпис Юліана Буцманюка та етапи його творчого шляху // Традиції і новації у вищій архітектурно-художній освіті: зб. наук. праць. Харків, 2019. Вип. 3. С. 45–58. (Index Copernicus, РІНЦ).
6. Садова-Мандюк О.Я. Стінопис Ю. Буцманюка в каплиці Покрови Прсв. Богородиці: авторська інтерпретація іконографії // Традиції і новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. праць. Харків, 2019. Вип. 4. С. 42–50. (Index Copernicus, РІНЦ).

**Статті в інших спеціалізованих виданнях, що додатково відображають
результати дослідження**

7. Мокрій В.П., Садова О.Я. Реставрація стінопису церкви Пресвятого Серця Христового в м. Жовква // Інформаційний випуск ЛФ ННДРЦ України : Бюлетень. Львів, 2001. № 2 (3). С. 16–18.
8. Садова О. Проблеми збереження розписів Святотроїцької церкви Межиріцького чоловічого монастиря // Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали XV міжнародної наукової конференції. 25–26 вересня 2008 року : наук. зб. Луцьк. 2008. Вип. 15. С. 159–161.
9. Рішняк О., Садова О. Стан збереження малярства І. Їжакевича на фасаді церкви Св. Георгія НІМЗ «Поле Берестецької битви» // Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали XVI міжнародної наукової конференції. 4–5 листопада 2009 року : наук. зб. Луцьк. 2009. Вип. 16. С. 120–123.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Мокрій В., Садова О. Комплексна реставрація південної каплиці церкви Пресвятого Серця Христового у м. Жовква // Традиційні та новітні технології консервації та реставрації творів мистецтва : тези та матеріали доповідей I Міжнародного форуму реставраторів. 9–11 грудня 2002 року. Львів. 2002. С. 17–20.
11. Sadowa O. Wczesna twórczość Juliana Bucmaniuka. Kształtowanie się talentu // Konferencja “Sztuka terenów południowo-wschodnich Rzeczy Pospolitej XIX–XX wieków” (Warszawa, Polska, 15 listopada 2006).

Садова О. Рання творчість Юліана Буцманюка. Формування таланту // Міжнародна конференція «Мистецтво колишніх південно-східних теренів Речі Посполитої в XIX–XX ст.». Варшава, 2006.

12. Садова-Мандюк О.Я. Невідомі аспекти співпраці художника Ю. Буцманюка та о. Віталія Градюка під час розпису церкви Прсв. Серця Христового у м. Жовкві // Інноваційні пріоритети у розвитку науки : XXVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. Вінниця, 18 лютого 2019 року. Ч. 2. Вінниця, 2019. С. 5–8.

13. Садова-Мандюк О. Перебудова церкви Пресвятого Серця Христового (Різдва Христового) в Жовкві на початку XX століття // Історія релігій в Україні : тези XXIX Міжнародної наукової конференції. 21–23 травня 2019 р. м. Львів. Львів, 2019. Ч. 2. С. 172–175.

АНОТАЦІЯ

Садова-Мандюк Оксана Ярославівна. Монументальний церковний живопис Юліана Буцманюка першої половини XX століття – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.05 «Образотворче мистецтво». – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, 2020.

Дисертаційне дослідження присвячене творчості видатного українського художника Ю. Буцманюка в сфері монументального малярства, зокрема розписам у церкві Прсв. Серця Христового у м. Жовква (Львівська обл.), які були виконані ним у першій половині XX ст. Також розглянуто естетичні засади стилю модерн, його характерні риси та приклади прояву у сакральних спорудах європейських країн, його появу у монументальному мистецтві Галичини і зокрема в архітектурі та декорі жовківської церкви. На основі зібраного матеріалу реконструйовано життєпис Ю. Буцманюка, укладено хронологію виконання ним монументальних робіт, систематизовано архівні матеріали пов'язані з перебудовою храму Прсв. Серця Христового, проведено іконографічний та іконологічний аналіз всіх композицій стінопису церкви. Використовуючи комплексну методологічну базу, було розглянуто особливості авторської манери Ю. Буцманюка на тлі новітніх тенденцій, пошуків та впливів у сакральному монументальному малярстві Галичини в контексті загальноєвропейських ідейно-художніх процесів першої половини XX ст.

Ключові слова: Ю. Буцманюк, стиль модерн, монументальне мистецтво, стінопис, розпис, сакральне малярство, церква Прсв. Серця Христового, Жовква.

ABSTRACT

Sadova-Mandyuk Oksana. Monumental Painting by Yulian Butsmaniuk of the First Half of the 20th Century. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Dissertation for the degree of a candidate of Art Criticism (Doctor of Philosophy) in specialty 17.00.05 “Fine Arts”. - National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to the work of the Ukrainian artist Yu. Butsmaniuk in the field of monumental painting, in particular the analysis of his paintings in the church of The Holy Heart of Christ in Zhovkva (Lviv region), which were performed in the first half of the 20th century. On the basis of the collected material the biography of Yu. Butsmaniuk is reproduced, the chronology of the monumental works performed by the artist is made, the archival materials related to the reconstruction of the church in Zhovkva are systematized, and the iconographic and iconological analysis of all compositions of this temple is carried out.

In order to understand such a phenomenon as the Modern Style, its aesthetic principles and main features are traced. In the dissertation research, as an example of the manifestation of the Style in the monumental art of temples, a number of European monuments are considered, as well as the Ukrainian artists who worked on the decoration of church interiors in the early 20th century are mentioned. In the context of the work, an interesting example is the stained glass and mosaic decoration of Paris Basilica of Sacré-Coeur (The Holy Heart of Christ) by the French artist L. O. Merson. The largest of the mosaics “The Awe of France before the Heart of the Lord” in terms of ideological theme, stylistic decision and composition is very close to Yu. Butsmaniuk’s murals.

The Modern Style spread across Europe and gave birth to the similarity of many artistic processes in different countries. The views of European modernists and theorists created ideological foundation for many Lviv artists. The publications of Ukrainian architects, artists, and historians, which referred to the need to develop the national features of art, are particularly important for the study. The raised issues made it possible to understand the problems that had to do with the monumental sacral painting that Yu. Butsmaniuk tried to solve in his works.

The Modern Style most concerned the architecture of Galicia. The work emphasizes the issue of penetration of general tendencies in the development of sacral construction. Those influences caused changes in the architecture and interiors, both in Polish and in Ukrainian churches. The architects incorporated the philosophical and theological ideas of that time into the designs of future temples, and the artists filled the newly constructed structures with artistic elements that responded to the new aesthetic tastes. The new temples were decorated with murals, mosaics and stained-glass windows with the characteristic solution of compositions,

the construction of light-shades, and the choice of colours. The synthesis of arts characteristic of the Modern Style is considered.

It is determined that the architecture of The Holy Heart of Christ Church in Zhovkva, which was rebuilt under E. Kovach's project, has features of the Modern Style. The Modern Style painting by Yu. Butsmaniuk was organically combined with the architecture, adding integrity and completeness to the ensemble. The murals of Yu. Butsmaniuk in Zhovkva church fill the walls of the temple completely. It is part of a unified theological program that is dedicated to the worship of The Holy Heart of Christ. This new topic in the Ukrainian church monumental painting has found a peculiar solution. The artist tried to combine the two biblical Testaments in the images and to represent their relationship in the glorification of the Heart of Christ. The study revealed how, using new ideological and aesthetic and formal means, the artist in his own way interprets traditional subjects and develops author's iconography for compositions with new themes. Yu. Butsmaniuk's special ability to combine the traditions of Ancient Ukrainian and Western European painting, to subordinate the compositions to architecture, to subtly feel the space, color and form is pointed out. It is emphasized that the artist used a characteristic synthesis of arts in his work, which was manifested in the combination of murals, stained glass and mosaic imitation.

It is noted that the artist worked in different genres, but was particularly fond of portrait painting, having left a whole gallery of portraits of his contemporaries. According to the tradition of the Ukrainian painting of the 17th-18th centuries Yu. Butsmaniuk, in addition to biblical and historical figures, introduces priests, civic, military and political figures of the early 20th century into his works. Analyzing their images, the names of a number of priests and monks are established, the portraits of whom were taken as the basis for the images of saints in Zhovkva mural painting. In the course of research in the monastery of Krekhiv the portrait of the hegumen Vitalii Hradiuk performed by Yu. Butsmaniuk was found. A detailed study of this work showed the ability of the author to skillfully convey the emotional state and characteristics of the person. The authorship of Yu. Butsmaniuk in the process of studying the images of the triptych "The Holy Heart of Christ", which is located in the side altar of the Church of St. Yura in Yavoriv, is defined. The discovered works were introduced to scientific circulation.

The study of technical and technological features of the painting by Yu. Butsmaniuk made it possible to study the master's painting technique, the choice of materials, and sequence of works. For the first time the author's handwriting, formal means, and technology of the executed works are analyzed. These achievements made it possible to comprehensively consider the artist's monumental works. The distinguishing of individual traits of the artist's creativity allows determining his authorship in the projects executed in collaboration with other artists.

Studying the artistic heritage of Yu. Butsmaniuk, the work of such artists as M. Sosenko, A. Skrutok, K. Ustyjanovych, T. Kopystynskyi, K. Politynskyi, O. Kurylas, M. Osinchuk, P. Kovzhun, I. Yizhakevych, Y. Magalevskyi, A. Manastyrskyi and others, whose works allow determining the characteristic features and directions of the Western Ukrainian art of the first half of the 20th century are studied. The research of their works allowed the scientists to carry out a comparative analysis with Yu. Butsmaniuk's works. Due to this, common signs of the contemporary artistic processes that took place in the whole region are revealed, the sources of inspirations of Yu. Butsmanyuk's creativity are discovered, and their dependence on historical and political circumstances is established.

The theoretical results of the presented study allow scientists to evaluate correctly the creativity of such a talented artist as Yu. Butsmaniuk and contribute to a deeper understanding of his monumental painting.

Key words: Y. Butsmaniuk, Modern Style, monumental art, wall painting, painting, sacred painting, The Holy Heart of Christ church, Zhovkva.